

Ténykép a határon túli felsőoktatási, kutatási és fejlesztési támogatásokról és hasznosulásukról

---

ZSUZSANNA LAMPL

378.4(437.6=945.11):308

FACTUAL PICTURE ON HIGHER EDUCATION, RESEARCH, AND DEVELOPMENT SUPPORTS

GRANTED TO PEOPLE BEYOND THE BORDER AND THEIR UTILISATION

Branch departments of Hungarian universities and colleges in Slovakia. Questionnaire survey provided with the students of these departments. Results of questionnaire surveys provided with students who pursued their PhD- and DLA-courses in Hungarian institutions. Results of the questionnaire survey provided with the participants of the Domus programme.

A Fórum Kisebbségkutató Intézet 2001 óta vesz részt egy az egész Kárpát-medence magyarságára kiterjedő kutatásban, amely a *Nemzeti kutatási és fejlesztési program. A határon túli felsőoktatási és K+F támogatások és hasznosulásuk, 5/150/2001. Kutatási projektum* címet viseli. A kutatás célja felmérni, elemezni és értelmezni az 1990 óta a határon túli felsőoktatási és kutatóintézeteknek nyújtott támogatások hasznosulását, konkrétan: a magyarországi egyetemek és főiskolák kihelyezett tagozatain folyó képzés, a Domus-program és a PhD-/DLA-képzés hatékonyságát. A program vezetője Berényi Dénes professzor, a szlovákiai regionális koordinátor Tóth Károly. A Fórum Kisebbségkutató Intézet a kutatás szlovákiai részét végzi. Ennek a munkának egyik részeredménye volt az a 2002. október–decemberében készült kérdőíves felmérés, amelynek eredményeit az alábbiakban ismertetjük.

A magyarországi egyetemek és főiskolák kihelyezett tagozatain tanuló és végzett diákokkal készült kérdőíves felmérés eredményei

Szlovákiában több helyen van lehetőség magyarországi egyetemek és főiskolák kihelyezett képzésén részt venni.

1992-től folyik levelezői képzés a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolán (Győr), a Benedek Elek Pedagógiai Főiskolán (Sopron), illetve a Szent István Egyetem Kertészeti Főiskolai Karán (Kecskemét), amelyhez péntek-szombatonként nyújt konzultációs lehetőséget a Komáromi Városi Egyetem (Schola Comaromiensis).

Szintén 1992-ben alakult a Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kara Kassai Konzultációs Központja, amely a Kassai Magyar Tannyelvű Középfokú Ipari Iskolában kapott helyet, és alsó tagozatos pedagógusokat képez.

A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem (BKE) 1993. október 3-án indította el Királyhelmecen a kihelyezett főiskolai programját, amely nappali képzési rendszerben 8 szemeszter alatt ad főiskolai szintű diplomát, üzleti és menedzsment szakterületre koncentrálva, pénzügyi és marketing specializációkkal.

1998-tól a Gábor Dénes Főiskola két helyen is jelen van Szlovákiában levelezői képzéssel Kassán, illetve nappali képzéssel Diószegen.

A kecskeméti Modern Üzleti Tudományok Főiskolája tatabányai központjának kihelyezett képzése 1998-ban indult Dunaszerdahelyen.

A felsoroltak közül az elmúlt évtizedben a legfrekvenciáltabb a királyhelmei és a komáromi ún. városi egyetemi képzés volt. A Komáromi Városi Egyetemen az elmúlt 10 évben 400 hallgató végzett (Sidó Zoltán: *Közügy. A Komáromi Városi Egyetem jubileumi évkönyve 1992–2002*. Schola Comaromiensis. Belső használatra. Komárom, 2002. 119. p.).

A kihelyezett képzés egy magasabb formája alakult ki 1999-ben Komáromban a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, majd később a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem megjelenésével. Ezek ugyanis egyetemi képesítést nyújtanak.

A 90-es évek elején kialakított kihelyezett képzések az itthon tanulás egyik alternatíváját jelentik a szlovákiai magyar hallgatók számára, felsőfokú képesítés megszerzésére adnak alkalmat, jellegüknél fogva munka mellett is végezhető, a hasznosságuk éppen ezért a konkrét közegben zökkenőmentes lehet. Előnye a képzésnek, hogy Szlovákiában folyik, így az elvándorlás (a Magyarországon maradás) kérdése fel sem merül.

Ugyanakkor a kihelyezett képzés az egyik legproblematisabb képzési formának bizonyult az elmúlt években. Elsősorban azért, mert míg a 90-es évektől kezdve nagyvonalúan Városi Egyetemnek nevezte magát ez a képzési forma Szlovákiában, fokozatosan kiderült, hogy a legtöbb esetben hétvégi konzultációs központokról volt szó a magyarországi főiskolákon tanuló levelező hallgatók számára.

A másik komoly problémát a két ország közötti eltérő felsőoktatási rendszer jelentette. Szlovákiában ugyanis csak egyetemi képzés van. A városi egyetemeken folyó képzés pedig főiskolai végzettséget adott, így főleg a pedagógusok esetében az iskolákon (munkahelyen) nem ismerték el a hallgatók végzettségét, és nem kapták meg a megfelelő bérkategóriát. Kétéves további tanulmánnyal ugyan befejezhető volt az egyetem, illetve elérhető volt a megfelelő fokozat, de ez időbe és pénzbe került, és a hallgatókat erre nem készítették fel kellően. A városi egyetemek esetében ez a kérdés máig megoldatlan. Enyhített a helyzeten, hogy ma már mindenki ennek tudatában választja a pedagógus pályát magyarországi főiskolán.

Az egyéb szakok esetében ez nem okozott ekkora feszültséget a hallgatók körében, hiszen ők – a legtöbb esetben – a magánszférában helyezkedtek el, ahol a bérkategóriák kérdése ilyen élesen nem jelentkezik.

Összefoglalva elmondható, hogy ezek a kihelyezett képzési formák tovább élnek Szlovákiában, és beilleszkedtek a „szlovákiai magyar” felsőoktatási rendszerbe. Feltételezhető, hogy még hosszú ideig fennmaradnak, hiszen a legtöbbje vagy regionális, vagy valamilyen speciális szükségletet elégít ki.

A felmérést a Komáromi Városi Egyetem hallgatói körében végeztük. Ezt a választ több szempont is indokolta. Nem szerettük volna egybemosni a különböző kihelyezett képzéseket, hiszen azok mindegyike valamilyen speciális jeggel rendelkezik (pl. a királyhelmei nappali képzés, és nem levelező stb.), mert az összehasonlításuk nehézséget okozott volna. Ha az összes kihelyezett képzés végzettjeit vettük volna alapul, ezek kis számmal kaptak volna helyet a mintában, és úgyszintén ne-

hézséget okozott volna az értékelésük. Ezért választottuk a komáromi reprezentatív mintát, és az eredmények kielégítőnek bizonyultak. Természetesen a jövőben elképzelhető, hogy kontroll-mintaként megvizsgáljuk a többi kihelyezett képzésen résztvevőket is, a jelen kutatás ezt nem tette lehetővé.

A kérdőívet 108-ból 41 személy töltötte ki. Valamennyien magyar nemzetiségűek. Kettő Magyarországon élnek, a többiek Szlovákiában.

A kérdőívet kitöltők 20 százaléka férfi, 80 százaléka nő. Életkoruk 22 évtől 45 évig terjed, de a huszonévesek dominálnak, amint azt az 1. táblázat is szemlélteti:

1. táblázat. A válaszadók életkora

Személyek száma	Életkor
1	45
2	44
1	41
3	37
1	36
2	34
2	33
2	29
4	28
5	27
4	26
4	25
6	24
1	23
3	22

Családi állapotuk vegyes, 42 százalékuk még nőtlen, illetve hajadon, 54 százalékuk házas, kettő élnek élettársi kapcsolatban. A többségnek nincs gyermeke (59%), 17 százalékuknak 1 gyermeke, 24 százalékuknak 2 gyermeke van.

A válaszadók 64 százaléka római katolikus, 17 százalékuk református, 17 százalékuk felekezeten kívüli, egy személy pedig az „egyéb” vallási kategóriába sorolta be magát.

Munkaerő-piaci státusuk szerint a többség alkalmazottként dolgozik (73%), 2 személy vállalkozik. Amellett, hogy aktív kereső, a válaszadóknak 12 százaléka tűntette fel, hogy továbbképzésben vesz részt. Kettő szülési szabadságon vannak, de van állásuk is, hárman viszont munkanélküliek (ebből egy személy munkanélküli járadékos, egy szociális segélyezett, egy pedig járadék nélküli). A képzés ideje alatt a válaszadók 59 százaléka folyamatosan dolgozott, 17 százalékuk ha nem is folyamatosan, de többnyire állásban volt. Egynegyedük inkább nem (10%) vagy egyáltalán nem dolgozott (14%). Arra a kérdésre, hogy a képzés ideje alatt szakirányuknak megfelelő munkát végeztek-e, a válaszadók fele igennel válaszolt – egyértelmű igennel 44 százalékuk, többnyire ilyen munkát 7 százalékuk végzett. Egyharmaduk viszont más területen dolgozott.

Felsőfokú tanulmányaik megkezdése előtt a válaszadók 59 százaléka gimnáziumi, 42 százalékuk szakközépiskolai érettségi bizonyítványt szerzett. Többségük itt-hon végezte el a gimnáziumot vagy szakközépiskolát (92%), s egy személy kivételé-

vel valamennyien magyar tannyelvű iskolába jártak. Magyarországon ketten érettségiztek.

Felsőfokú tanulmányaikat a következő intézmények kihelyezett tagozatain végezték:

2. táblázat. Melyik intézmény kihelyezett tagozatára járt Ön?

Az intézmény neve	Hányan látogatják ezt az intézményt
Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola, Győr	22
Benedek Elek Pedagógia Főiskola, Sopron	9
SZIE-KTK, Kecskemét	10

A legtöbben – a válaszadók fele – a győri Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolát látogatták, majd a soproni és a kecskeméti intézményeket. Ezekbe 1993-tól folyamatosan iratkoztak be (részletesen a 3. táblázat szemlélteti), a legtöbben 1994-ben és 1996-ban.

3. táblázat. Melyik évben iratkozott be?

A beiratkozás éve	Beiratkozottak száma	%
1993	5	12
1994	10	24
1995	6	15
1996	11	27
1997	1	2
1998	8	20
Összesen	41	100

A kihelyezett képzést már valamennyien befejezték.

4. táblázat. Melyik évben fejezte be a kihelyezett képzést?

A befejezés éve	Hányan végeztek ebben az évben	%
1997	12	29
1998	8	20
2000	12	29
2002	9	22
Összesen	41	100

A kezdet kezdetén, tehát amikor dönteni kellett, hogy milyen oktatási intézményben kívánnak továbbtanulni, a válaszadók többsége a hazai sajtóból, ismerősei elmondásából, valamint az előző iskolából értesült a kihelyezett tagozatok létéről. Amint azt az 5. táblázat is szemlélteti, az internet és a magyarországi média egyáltalán nem játszott szerepet a tájékozódásukban, s a hazai rádió és televízió, de még a munkahely sem tekinthető a vizsgált kérdést illetően meghatározó információforrásnak.

5. táblázat. Honnan értesült a kihelyezett tagozatok létéről?

Információforrás	%
Ismerősei tájékoztatták	31
Szülőföldi újság	23
Ismerősök + szülőföldi újság	18
Előző iskola	8
Előző iskola + ismerősök	8
Szülőföldi újság + rádió, tévé	5
Munkahely	3
Szülőföldi újság + munkahely	3
Egyéb forrás	3
Internet, magyarországi sajtó, magyarországi rádió, tévé	0

A kihelyezett képzésre motiváló tényezők közül egyértelműen a diploma és/vagy szak-képzettség megszerzése, valamint a magyar nyelvű oktatás szerepelt az első helyen:

6. táblázat. Miért jelentkezett a kihelyezett képzésre? (%)

Felsőfokú végzettség és/vagy szakképzettség + magyar nyelven akart tanulni	57
Felsőfokú végzettség és/vagy szakképzettség	17
Ez volt az anyagilag leginkább kedvező felsőoktatási forma	9
Felsőfokú végzettség és/vagy szakképzettség + a munkahelye megtartása mellett kívánt továbbtanulni	9
Felsőfokú végzettség és/vagy szakképzettség + új szakképzettséget kívánt szerezni	4
Ez volt az anyagilag leginkább kedvező felsőoktatási forma + új szakképzettséget kívánt szerezni	4

Visszatekintve az elmúlt évekre, a válaszadók 88 százaléka jónak minősíti az oktatás színvonalát, ebből 61 százalék nagyon jónak, 27 százalék pedig inkább jónak. 10 százalékuk szerint közepes volt.

7. táblázat: Mi az Ön véleménye az oktatás színvonaláról?

Értékelés	%
1 – egyáltalán nem jó	0
2	0
3	10
4	27
5 – nagyon jó	61
9 – nem tudom eldönteni	2
Összesen	100

8. táblázat: Hogyan ítéli meg, könnyű volt elvégezni az adott képzést?

Értékelés	%
1 – egyáltalán nem könnyű	17
2	17
3	52
4	10
5 – nagyon könnyű	2
9 – nem tudom eldönteni	2
Összesen	100

Amint az a 8. táblázatból kiderül, nem igazán volt könnyű elvégezni a képzést.

A válaszadók inkább tartják igényesnek az adott képzést, mint könnyűnek, de a legtöbbjük szerint közepesen igényes. Itt érdemes megjegyezni, hogy a tudományos diákköri tevékenységbe csupán egy személy kapcsolódott be (néprajzos), a többiek nem.

A továbbiakban azt tekintjük át, melyek voltak az elvégzett oktatási intézmények legnagyobb előnyei, de azt is, hogy a képzés ideje alatt mi okozta a válaszadók számára a legnagyobb nehézségeket.

9. táblázat. Mi az Ön által választott továbbképzés három legfőbb előnye? (%)

Előnyök	Elsősorban	Másodsorban	Harmadsorban
A lakóhelyhez való közelség	12	5	17
A jó színvonal	42	20	10
A könnyű vizsgák	0	0	2
A hétvégi órák	2	10	17
A magyarországi utazások	0	0	0
A magyarországi tanárok	7	27	15
A magyar oktatási nyelv	34	32	17
Az alacsony költségek	5	10	0
A honosítható diploma	2	2	10
A könnyű bejutás	0	0	0

A legnagyobb előny a jó színvonal, a magyar oktatási nyelv és a lakóhelyhez való közelség. Ezekhez társulnak másodsorban a magyarországi tanárok, a hétvégi órák és az alacsony költségek, harmadsorban pedig a honosítható diploma, miközben a második és a harmadik választás is megerősíti a jó színvonal és a magyar oktatási nyelv fontosságát.

10. táblázat. Mi okozza/okozta az Ön számára a képzés ideje alatt a három legfőbb nehézséget? (%)

Nehézségek	Elsősorban	Másodsorban	Harmadsorban
Magas anyagi terhek	3	3	8
Gyenge oktatási színvonal	3	0	0
Nagyon magas oktatási színvonal	0	7	4
Az alacsony társadalmi elismertség	26	10	25
Alacsony óraszám	3	29	4
Kevés gyakorlati ismeret	46	16	13
Konzultáció hiánya	0	0	25
Nem megfelelő közösség	0	0	4
A saját munkával való egyeztetés	13	19	4
Sok hétvégét elfoglalt	5	13	4

A válaszadók elsősorban a gyakorlati ismeretek hiányára, az alacsony társadalmi elismertségre és a saját munkával való egyeztetés során felmerülő problémákra panaszkodnak. Másodsorban az alacsony óraszámra, valamint arra, hogy a képzés sok hétvégéjüket elfoglalta, harmadsorban pedig a konzultációk hiányára. A kevés gyakorlati ismeret, valamint az alacsony társadalmi elismertség azonban a második és harmadik választásnál is szembetűnő hangsúlyt kap. A kihelyezett képzés továbbfejlesztésével kapcsolatos javaslatok is egyértelműen arra irányulnak, hogy erősítsék meg a gyakorlati képzést, és legyen több konzultációs lehetőség.

Mindent összevetve azonban a képzések megítélése inkább pozitív. Mindenki gazdagodott általuk – főleg tudásban –, amint azt a 11. táblázat is szemlélteti.

11. táblázat. Milyen személyes előnyt adott a képzési forma? (%)

Új, hasznos ismeretek + szakkönyvek beszerzése	32
Új, hasznos ismeretek + rendszerezett tudás	20
Új, hasznos ismeretek	12
Új, hasznos ismeretek + rendszerezett tudás + szakkönyvek beszerzése	12
Rendszerezett tudás + szakkönyvek beszerzése	8
Szakkönyvek beszerzése	8
Új, hasznos ismeretek + rendszerezett tudás + magyarországi képzési programokba való bekapcsolódás	4

A kihelyezett képzés ideje alatt a 41 személy 93 százaléka más felsőfokú oktatási intézmény által meghirdetett képzésre nem jelentkezett. Ketten jelentkeztek, de végül is más képzésre nem jártak.

Bár ösztöndíjat, egyéb anyagi támogatást a válaszadóknak csupán 37 százaléka kapott, 88 százalékuknak nem voltak anyagi gondjai az oktatással kapcsolatban. Egészen pontosan:

12. táblázat. Gondot okozott-e az oktatással kapcsolatos anyagi költségek fedezése? (%)

Igen, végig gondot jelentett	5
Többnyire igen	7
Többnyire nem	64
Nem, egyáltalán nem jelentett gondot	24

Egy további kérdés során a válaszadók 68 százaléka újfent megerősítette, hogy a képzés ideje alatt nem voltak anyagi nehézségei. Akik mégis küszködtek anyagi jellegű gondokkal, azért vállalták a képzést, mert felsőfokú végzettséget akartak szerezni, vágytak arra, hogy gyarapíthassák a tudásukat, ugyanakkor anyanyelvükön szerettek volna továbbtanulni.

A jelenlegi munkahely a válaszadók csaknem felénél (49%) megfelel a megszerzett képesítésnek. Részben képzettségének megfelelő munkahelyen 22 százalékuk dolgozik, 17 százalékuk munkahelye pedig nem felel meg a képesítésüknek. Hogyan értékeli a kihelyezett tagozaton szerzett tudást a munkahely vezetősége? A következő adatokból az derül ki, hogy vegyesen, bár a pozitívan értékelők részaránya a legnagyobb (34%).

13. táblázat. Hogyan értékeli a munkahelyi vezetőség a kihelyezett szakon szerzett tudást? (%)

1 – egyáltalán nem értékeli	15
2	10
3	17
4	17
5 – nagyra értékeli	17
Nem tudom eldönteni	10
Nincsenek munkatársaim	15

A továbbiakban arról kapunk képet, milyen véleménnyel vannak a munkatársak, családtagok, barátok, ismerősök arról, hogy a válaszadó az adott oktatási intézményt választotta.

14. táblázat. Mi a munkatársai, családtagjai, barátai, ismerősei véleménye arról, hogy Ön ezt az oktatási intézményt választotta? (%)

Értékelés	Munkatársak	Családtagok	Barátok, ismerősök
1 – egyáltalán nem értékeli	5	0	2
2	7	0	2
3	20	10	15
4	12	22	27
5 – nagyra értékeli	20	61	39
Nem tudom eldönteni	22	7	0
Nincsenek munkatársaim	15	-	-

A választást legpozitívabban a családtagok értékeli (83%), majd a barátok és ismerősök (66%), legkevésbé pozitívan pedig a munkatársak (32%), bár ennél a kategóriánál arról sem szabad elfeledkezni, hogy a válaszolók 15 százaléka nem dolgozik, s nincsenek munkatársai, a dolgozók esetében látható „nem tudom eldönteni” értékelés pedig arra is utalhat, hogy a képzés nem igazán téma a munkatársak között.

Bár a válaszadók inkább pozitívan értékelték a képzést, s láthattuk azt is, hogy elérték céljukat, szakképzettséget és diplomát szereztek, ez nem jár automatikusan együtt elhelyezkedési lehetőségeik javulásával:

15. táblázat. A képzés elvégzése után javulnak az elhelyezkedési lehetőségei? (%)

Sokat romlanak	5
2	8
3	36
4	23
Sokat javulnak	15
Nem tudja eldönteni	13

Csupán 38 százalékuk lát javulást. Csaknem ugyanennyien közepesnek ítélik meg a helyzetet (36%), s a bizonytalanok mellett (13%) ugyanannyian a korábbinál rosszabbnak ítélik meg elhelyezkedési esélyeiket (13%). Ez a maradéktalannak nem mondható derűlátás és bizonytalanság nem a válaszadók személyes pesszimizmusából fakad, hanem valószínűbb, hogy a diplomájuk honosítása körüli problémákból. Eddig ugyanis csak 32 százalékuknak sikerült honosítani a diplomát, 18 százalékuknak nem, a többiek, tehát a válaszadók fele pedig még nem tudja, mi lesz vele és a diplomájával. Ugyanakkor tanulmányaik elkezdésekor csak hárman számoltak azzal, hogy nem lesz honosítható a diplomájuk (ők tudásuk bővítése miatt döntöttek mégis a kihelyezett szakon való továbbtanulás mellett), a többiek ezzel nem számoltak. 20 százalékuk biztos volt benne, hogy diplomája honosítható lesz, 73 százalékuknak pedig azt ígérték, hogy mire befejezik az iskolát, honosítható lesz az ő diplomájuk is.

Továbbtanuláson a válaszadók 35 százaléka gondolkodik, 57 százalékuk még nem tudja, 8 százalékuk pedig már nem szeretne továbbtanulni.

A magyarországi intézmények PhD- és DLA-képzésein résztvevőkkel készült kérdőíves felmérés eredményei (2002. december)

Komoly gondot okozott a PhD- és DLA-képzésen magyarországi költségvetési támogatásban részesültek címeinek megállapítása, mivel nincs ilyen jellegű adatbázis, a

létező nyilvántartások pedig esetlegesek, hiányosak. Ezért 35 személyt tudtunk csak elérni, közülük 25 töltötte ki a kérdőívet. Valamennyien magyar nemzetiségűek. Döntő többségük (23 személy) Szlovákiában él, ketten Magyarországra költöztek.

A kérdőívet kitöltők 60 százaléka férfi, 40 százaléka nő. Életkorukat tekintve öten 30 éven felüliek, a többiek életkora 20 és 30 év között van, vagyis a huszonévesek dominálnak. A legidősebb válaszadó 45 éves, a legfiatalabbak 23 évesek. Családi állapotuk vegyes, kétharmaduk még nőtlen, illetve hajadon, 28 százalékuk házas, egy élettársi kapcsolatban él, egy pedig elvált. A többségnek nincs gyermeke (88 %), két személynek 2 gyermeke, egy személynek 3 gyermeke van.

A válaszadók 56 százaléka római katolikus, 32 százalékuk református, 12 százalékuk felekezeten kívüli.

Munkaerő-piaci státusuk szerint a többség azon kívül, hogy tanulóként részt vesz a PhD-, DLA-képzésen, alkalmazottként dolgozik. Egy személy szülési szabadságon van, de van állása, egy pedig alkalmi munkából él.

A legmagasabb iskolai végzettség szempontjából a következő válaszokat kaptuk: 36 százalék egyetemi végzettséggel rendelkezik, 40 százalék magiszteri képzést, 8 százalék (2 személy) PhD- vagy DLA-képzést, 12 százalék (3 személy) egyéb posztgraduális képzést tüntetett fel.

A válaszadók háromnegyede Szlovákiában végezte el az egyetemet, egynegyedük Magyarországon. A Szlovákiában végzetek közül a többség részben magyarul, részben szlovákul tanult. Ők magyar szakot végeztek egy másik tantárggyal kombinálva, s ezt a másik tantárgyat szlovákul hallgatták. Rajtuk kívül vannak néhányan, akik csak szlovák nyelven végezték tanulmányaikat, egy személy pedig angol nyelven is (CEU). A válaszadók egyharmadának bevallásuk szerint nincs tudományos fokozata, valójában azonban csak egy személy rendelkezik tudományos fokozattal (PhD), a többiek a titulusaikat sorolták fel: 11 Mgr, 1 DrMed, 1 MSC, 1 PaedDr, 1 ThLic.

A válaszadók a következő tudományterületeken dolgoznak: 48 százalékuk a bölcsészettudományok, 20 százalékuk a társadalomtudományok, 16 százalékuk a természettudományok terén, egy pedig orvos. Húsz százalékuk jelenleg egyáltalán nem dolgozik, háromnegyedük viszont jelenleg is a szakterületén működik. Csupán egy személy van, aki dolgozik ugyan, de nem a szakterületén. A PhD-képzésre az elmúlt évek során folyamatosan jelentkeztek be. Ezt részletesen az 1. táblázat szemlélteti:

1. táblázat. Melyik évben iratkozott be a PhD-/DLA-képzésre?

A beiratkozás éve	Beiratkozottak száma	%
1994	1	4
1996	2	8
1998	2	8
1999	7	28
2000	2	8
2001	2	8
2002	9	36
Összesen	25	100

A doktori szigorlatot eddig 28 százaléuk – azaz hat válaszadó – tette le: egy személy 1998-ban, ketten 2000-ben, ketten 2001-ben és ketten 2002-ben. Közülük eddig egy kapta meg a fokozatot, mégpedig 2002-ben.

Arra a kérdésre, hogy miért jelentkeztek erre a képzésre, csupán tizenhárman válaszoltak. A legjellemzőbb ok, hogy tovább akarták fejleszteni magukat a szakmában, a felsőoktatásban vagy tudományos kutatásban kívántak dolgozni, és doktori diplomát kívántak szerezni. A képzés ideje alatt 40 százaléuk inkább Magyarországon, további 40 százaléuk inkább idehaza tartózkodott, 20 százaléuk pedig egyforma időt töltött Magyarországon is, itthon is. Eközben 78 százaléuk dolgozott, 22 százaléuk nem. Azok háromnegyede, akik dolgoztak, rendszeresen dolgozott, és a rendszeresen dolgozók 73 százaléka a szakterületének megfelelő munkát végzett, míg a többiek nem. A képzés időtartama alatt dolgozók egynegyede alkalmi munkát végzett. A válaszadók közül ötnek (20%) voltak a képzés ideje alatt megélhetési gondjai, a többieknek nem.

A 2. és 3. táblázatba foglalt adatok a válaszadók véleményeit tükrözik egyrészt az oktatás színvonaláról, másrészt a tudományos fokozat megszerzésének nehézségéről:

2. táblázat. Mi az Ön véleménye az oktatás színvonaláról?

Értékelés	Az értékelők száma	%
1 – egyáltalán nem jó	0	0
2	1	4
3	6	24
4	13	52
5 – nagyon jó	4	16
9 – nem tudom eldönteni	1	4
Összesen	25	100

A fenti adatok arról tanúskodnak, hogy a válaszadók inkább pozitívan, mint negatívan ítélik meg az oktatás színvonalát.

3. táblázat. Hogyan ítéli meg, könnyű volt/lesz megszerzenie ezt a tudományos fokozatot?

Értékelés	Az értékelők száma	%
1 – egyáltalán nem könnyű	5	20
2	10	40
3	6	24
4	1	4
5 – nagyon könnyű	2	8
9 – nem tudom eldönteni	1	4
Összesen	25	100

A válaszadók inkább nehezebbnek, mint könnyűnek látják a tudományos fokozat megszerzését.

A továbbiakban azt tekintjük át, melyek voltak a képzés legnagyobb előnyei, de azt is, mi okozta a legnagyobb nehézségeket:

4. táblázat. Mi az Ön által választott továbbképzés három legfőbb előnye?

Előnyök	Elsősorban	Másodsorban	Harmadsorban
Szakmai kompetencia megszerzése	60	16	16
Felsőfokú oktatási intézményben való elhelyezkedés lehetősége	16	12	8
Tudományos életbe való betekintés	8	20	24
Publikációk	0	4	0
Magyarországi tartózkodás lehetősége	4	4	4
Kutatási tapasztalat	8	20	16
Külföldi továbbtanulás, kutatási tevékenység lehetősége	0	8	16
Kapcsolat a tudomány meghatározó személyiségeivel	4	16	16

A legnagyobb előny a szakmai kompetencia megszerzése. Ezt követi a tudományos életbe való betekintés és a kutatási tapasztalat. A felsoroltak közül legkevésbé a magyarországi tartózkodás vonzotta a válaszadókat.

5. táblázat. Mi okozza/okozta az Ön számára a képzés ideje alatt a három legfőbb nehézséget?

Nehézségek	Elsősorban	Másodsorban	Harmadsorban
Magas anyagi terhek	12	22	7
Gyenge oktatási színvonal	4	6	13
Szociális és kulturális különbségek	0	0	13
Alacsony óraszám	4	17	13
Kevés gyakorlati ismeret	24	11	13
Konzultáció hiánya	4	22	7
Fárasztó utazások	32	11	33
Családi problémák	4	11	0

A válaszadók főleg a fárasztó utazásokra, a kevés gyakorlati ismeretre, a konzultáció hiányára és a magas anyagi terhekre panaszkodnak. Leginkább azonban a fárasztó utazásokat hangsúlyozzák.

Tanulmányai befejezése után a válaszadók kétharmada a tudományos életben, illetve a felsőoktatásban szeretne elhelyezkedni, 16 százalékuk más területen, ugyancsak 16 százalékuk pedig még nem tudja. A képzés befejezése után 48 százalékuk nem akar Magyarországon élni, dolgozni, 16 százalékuk viszont igen. A fennmaradó 36 százalék még nem döntött a kérdést illetően. A magyarországi letelepedést eddig 2 személy kívényezte.

Az a lehetőség, hogy a képzés befejezése után egy harmadik országban vállalja munkát, valamivel jobban vonzza a válaszadókat. 29 százalékukat érdekli a dolog, ugyancsak 29 százalékuk még nem tudja. 42 százalékot tesznek ki azok, akik ezt a lehetőséget is elutasítva az itthon maradást részesítik előnyben.

A környezet részéről vajon milyen visszajelzésekkel szembesültek a megkérdezettek?

A barátok, ismerősök, munkatársak inkább pozitívan értékelik azt, hogy a válaszadó PhD-/DLA-képzésen vesz/vett részt, bár a munkatársak részéről nem mutatko-

zik akkora elismerés, mint a barátok, ismerősök részéről. A 6. táblázat pontosan ismerteti a véleményeiket:

6. táblázat. Mi a barátaid, ismerőseid és munkatársaid véleménye arról, hogy Ön PhD-zik, DLA-t végez/végzett?

Értékelés	Barátok, ismerősök	Munkatársak
1 – egyáltalán nem értékeli	0	0
2	4	12
3	12	12
4	48	12
5 – nagyra értékeli	32	28
Nem tudom eldönteni	4	20
Nincsenek munkatársaim	0	16

A PhD-/DLA-program továbbfejlesztésével kapcsolatban a 25 válaszadó közül kilenc élt azzal a lehetőséggel, hogy kifejtse véleményét, s javaslatot fogalmazzon meg. Mivel ezeket a véleményeket, javaslatokat egyediségük miatt nem igazán tartanám helyesnek erőszakkal összehasonlítani, inkább szóról szóra idézem őket:

„Jobban odafigyelni a témavezetőkre! Egy témavezetőnek max. három PhD-sa legyen, de ha van más funkciója is (pl. tanszékvezető, dékán), akkor ez csökkenjen! Az egyes egyetemek között esetleg jobb kapcsolatot lehetne teremteni, főleg a hasonló témában dolgozók közt.” (természettudománnyal foglalkozik, férfi, 25 éves)

„Rugalmasabb képzést, a legújabb tudományos eredmények felhasználásával. Ne az egyetemi belvillongások határozzák meg a képzésben résztvevő tanárok személyét, hanem a szakmai tudás. Állítólag pénzkérdés határozta meg az oktatók személyét, az tanított, aki hajlandó volt majdnem ingyen is elvállalni az oktatást. Ezen sürgősen változtatni kellene.” (bölcseztudománnyal foglalkozik, nő, 31 éves)

„Több konzultációt kevesebb elméleti képzést.” (társadalomtudományokkal foglalkozik, nő, 28 éves)

„Egységesíteni az egyes egyetemek követelményrendszerét. Részképzések, »áthallgatások« lehetővé tétele Magyarországon belül. Ne csak elméleti téren fejlesszék az ott hallgatók képességeit, de gyakorlati feladatot is kapjanak. Több módszertani ismeretet szeretnék szerezni.” (bölcseztudománnyal foglalkozik, férfi, 26 éves)

„Támogassák továbbra is, ha lesz jelentkező, a teológiai PhD-ra jelentkezőket, mert létfontosságú, hogy a szlovákiai magyar papok között legyen minden teológiai szakterületen legalább 1 »szaki«.” (hittudománnyal foglalkozik, férfi, 27 éves)

„Fontosnak tartanám az anyaországi intézmény és a PhD-program végzettjei közti folyamatos kapcsolattartást, hogy a szülőföldről is tájékozódhassanak az ottani kutatói munkáról.” (bölcseztudománnyal foglalkozik, nő, 27 éves)

„Megoldatlan a PhD-hallgatók szülőföldi státusa – szociális biztosítás stb. –, ott hon önkéntes munkanélküliként tartják számon őket.” (bölcseztudománnyal foglalkozik, férfi, 29 éves)

„A doktori iskolák minőségbiztosítását jobban kéne kezelni, mert míg a mi tanzékunkon minden óra/konzultáció alkalmával vért kell izzadni, addig ugyanazon a karon, két emelettel feljebb órát sem tartanak...

Hosszú távon arra kellene törekedni, hogy a PhD-képzés a szülőföldön történjen.

A jelen gazdasági helyzetben nagyon megy az agyelszívás. Újabban már nemcsak a TTK-s és műszaki területen dolgozó/végzett doktoranduszok mennek ki külföldre, hanem a bölcsészek is. A szlovákiai jövedelem öt-tízszereséért... Az vesse ezekre a jól képzett, nyelveket beszélő, nem egyszer »mélyről jövő«, egzisztenciájuk megteremtésének elején álló fiatal kutatókra az első követ, aki nem ezt tenné, hanem valamiféle misztikus, de nem létező, kollektivitáskereső jegyében itt maradna.” (bölcészettudománnyal foglalkozik, férfi, 25 éves)

„A meghirdetett tanórákat jó is lenne megtartani. Az Agora Iroda és a SZMÖT nagyon későn (augusztus utolsó hetében) dönt és értesít arról, hogy kap-e a jelentkező ösztöndíjat. A Márton Áron Kollégium KSZI-je nem túl készséges, sőt arrogánsnak is mondható. Az internet-hozzáférés még mindig nem természetes. Otthonról semmi info-anyagot nem kapunk, ami a tanulmányi vízum intézését illeti. A tanárok fel sem ajánlják a tanársegédi állást, pedig jó lenne.” (bölcészettudománnyal foglalkozik, nő, 23 éves)

Végezetül hogyan látják elhelyezkedési esélyeiket a válaszadók a képzés elvégzése után?

7. táblázat. Hogyan látja, a képzés elvégzése után javultak/javulni fognak az elhelyezkedési esélyei?

Értékelés	Értékelők száma	%
1 – sokat romlanak	0	0
2	0	0
3	6	24
4	11	44
5 – sokat javulnak	5	20
Nem tudom eldönteni	3	12

Amint azt a fenti adatok is bizonyítják, a PhD-/DLA-képzésben résztvevők közül senki sem érzi úgy, hogy a képzés befejezése után csökkennének az elhelyezkedési esélyei. Valamennyien az elhelyezkedési esélyek javulásában bíznak, ki jobban, ki kevésbé.

A Domus-programban résztvevőkkel készült kérdőíves felmérés eredményei (2002. december)

A Domus-program kutatói ösztöndíj, amely a határon túli magyar nemzetiségű vagy magyar tematikával foglalkozó egyéb nemzetiségű tudósoknak nyújt lehetőséget magyarországi kutatásra és ott-tartózkodásra. Tudomásunk szerint a vizsgálat időpontjáig Szlovákiából harmincöten részesültek Domus-ösztöndíjban, de adataik ismeretében csak harminc neves szlovákiai magyar kutatónak tudtuk kiküldeni a kérdőívet. A 30 személyből 12-en válaszoltak. Valamennyien magyar nemzetiségűek és Szlovákiában élnek.

A kérdőívet 7 férfi és 5 nő töltötte ki. Életkoruk 35 évtől 74 évig terjed, négyen a harmincas éveikben járnak, hatan negyvenesek, ketten pedig hatvan éven felüliek.

Családi állapotukat tekintve háromnegyedük házas, ketten nőtlenek/hajadonok, 1 személy pedig elvált.

7 személy római katolikus, hárman reformátusok, 1 evangélikus, egy pedig az „egyéb” vallási kategóriába sorolta be magát.

Valamennyien egyetemi végzettséggel rendelkeznek, 50 százalékuk pedig tudományos fokozattal is (PhD, CSc., DrSc). Négyen jelenleg doktori vagy más posztgraduális képzésen vesznek részt. A válaszadók fele bölcsészettudományokkal foglalkozik, ketten társadalomtudománnyal, egy-egy személy pedig természettudománnyal, műszaki tudománnyal és orvostudománnyal.

A Domus-programról a legtöbben (9 személy, azaz a válaszolók háromnegyede) elsősorban ismerőseiktől szereztek tudomást, egy személy pedig a hazai sajtóból. A többi információforrásnak csak másodlagos szerepe volt a tájékoztatásban. A magyarországi és a hazai elektronikus médiát, valamint a Domus irodát egyetlen esetben sem tüntették fel információforrásként.

A válaszadók közül öten egyszer, öten kétszer, ketten pedig háromszor nyerték el a Domus-ösztöndíjat. Legelőször 1997-ben 4 személy, 1998-ban hárman, 1999-ben ketten, 2000-ben ugyancsak ketten, 2001-ben pedig 1 személy nyerte el az ösztöndíjat. Ez az első ízben kiosztott ösztöndíj az esetek kétharmadában junior ösztöndíj volt, az esetek egyharmadában pedig senior ösztöndíj. A válaszadók kétharmada magánszemélyként pályázott, egyharmaduk szülőföldi intézményhez kapcsolódva.

Miért pályáztak? Negyven százalékuk (5 személy) kutatási eszközök, infrastruktúra igénybevétele céljából, négyen egyéni konzultációs feladatok érdekében (is). A kérdőívben feltüntetett okokat – az anyagi okok kivételével – egy-egy személy jelölte meg. A támogatást tízen egyéni kutatási feladat megoldására kapták, egy személy szakmai tájékozódás céljából, egy másik pedig egyéni publikáció készítésére.

A fogadóintézet az esetek kétharmadában teljes mértékben segítette az ösztöndíjas munkáját, a többieknek nem volt fogadóintézete, egy személy pedig nem emlékezett.

Első magyarországi tartózkodása alatt mindenki konzultált magyar kutatókkal. A válaszadók fele háromnál több kutatóval, egyharmaduk 2-3 kutatóval konzultált. Nyolcan rendszeresen, a többiek alkalmi jelleggel folytattak konzultációkat magyarországi kutatókkal. A legfontosabb témák: a saját kutatások (6), a szakmai újdonságok (3) és a szakterületen elérhető információk forrásai (3).

Első magyarországi tartózkodása alatt a 12 válaszadóból 7 konzultált Magyarországon tartózkodó más országbeli kutatókkal is. Négyen 2-3 kutatóval alkalmi jelleggel, hárman egy kutatóval rendszeresen, miközben a konzultációk témái a kérdőívben feltüntetett valamennyi lehetőséget tartalmazták, bár leginkább a saját kutatás és a szakmai újdonságok körül forogtak.

Az a kérdés, hogy „Melyik évben nyerte el legutoljára a Domus-ösztöndíjat?”, a válaszadók közül 7 személyre vonatkozott, azokra, akik több mint egy alkalommal voltak Domus-ösztöndíjasok. 1999-ben és 2001-ben egy személy, 2000-ben hárman, 2002-ben ketten kaptak ösztöndíjat, öten a senior kategóriában, egy személy

mint junior, egy pedig konferencián való részvételre. Négyen itthoni intézményhez kapcsolódva, hárman magánszemélyként pályáztak. Hárman egyéni konzultációs feladatok megoldása és kutatási eszközök igénybevétele érdekében, ketten azért, mert itthon nem tudtak volna továbblépni a szakterületükön, továbbá szerepet játszott még a szakmai kapcsolatok kialakítása is. A támogatást öten egyéni kutatási feladat megoldására kapták, egy személy egyéni publikáció készítésére, egy pedig konferencián való részvételre. Ez alkalommal is valamennyien konzultáltak 2-3, esetleg több magyarországi kutatóval, ki rendszeresen, ki alkalmi jelleggel, s a konzultációk legfontosabb témái ezúttal is a saját kutatások, szakmai újdonságok, valamint az együttműködési lehetőségek voltak. A 7 válaszadó közül öten Magyarországon tartózkodó más országbeli kutatókkal is konzultáltak, ugyanazon témákról, mint a magyarországi kutatókkal, ki rendszeresen, ki alkalmi jelleggel.

A Domus-ösztöndíjra vonatkozóan 34-féle tevékenységet soroltunk fel. Ezek közül a legjellemzőbbek – vagyis azok, amelyeket a válaszadók többsége végzett az ösztöndíjas program során – a következők voltak:

1. táblázat. A Domus-ösztöndíj keretén belül leggyakrabban végzett tevékenységek

Tevékenység	Hányan végezték	%
Aa. Magyarországi kutatásokat ismert meg	11	91
Ad. Továbblépett saját kutatásában	11	91
Af. Saját publikációt fejezett be	9	73
Ai. Jártasságot szerzett a szakmai tájékozódásban	9	73
Aj. Könyveket, szaklapokat szerzett be	11	91
Ak. Kutatási területére vonatkozó szakirodalmat gyűjtött	10	82
Av. Tartós kapcsolatot épített ki magyarországi szakemberekkel	8	64
Az. Műhelybeszélgetésen vett részt	8	64
Bg. Magyar kulturális eseményeket látogatott	10	82

A tevékenységek rangsorolásából az derül ki, hogy a válaszadók a saját kutatásban való továbblépést tekintik a legfontosabbnak. További eredménynek tekintik, hogy magyarországi kutatásokat ismerhettek meg, befejezhették kutatásukat, szakirodalmat gyűjthettek, megtanulták az elektronikus könyvtár használatát, tartós kapcsolatot építhettek ki magyarországi szakemberekkel, műhelybeszélgetésen vehettek részt és magyar kulturális eseményeket látogathattak – tehát újfent megerősítik azoknak a tevékenységeknek a fontosságát, amelyeket az 1. táblázatban feltüntetünk. A kérdőívben felsorolt tevékenységeken kívül hárman tüntettek fel további olyan tevékenységet, amelyet a Domus-program segítségével végeztek. Ezek a következők voltak:

- új kutatás megkezdése,
- segítség a doktori disszertáció megírásához,
- modern érsebészeti trendek elsajátítása.

A Domus-programot háromféle megközelítésből értékelték a válaszadók: a szakmai fejlődés, a szakmai pozíció megerősödése és a hazai munkaerő-piaci helyzet megerősödése szempontjából (2. és 3. táblázat):

2. táblázat. Mennyiben járult hozzá a Domus-program az Ön szakmai fejlődéséhez, hazai szakmai pozíciójának megerősítéséhez, munkaerő-piaci helyzetének megerősödéséhez? (%)

	Szakmai fejlődés	Szakmai pozíció	Munkaerő-piaci helyzet
1 – nem volt szerepe	0	33	25
2	8	0	0
3	17	17	25
4	25	17	0
5 – jelentős szerepe volt	50	8	17
Nem tudja eldönteni	0	25	33

3. táblázat. Mennyiben járult hozzá a Domus-program az Ön szakmai fejlődéséhez, hazai szakmai pozíciójának megerősítéséhez, munkaerő-piaci helyzetének megerősödéséhez? (válaszadók száma)

	Szakmai fejlődés	Szakmai pozíció	Munkaerő-piaci helyzet
1 – nem volt szerepe	0	4	3
2	1	0	0
3	2	2	3
4	3	2	0
5 – jelentős szerepe volt	6	1	2
Nem tudja eldönteni	0	3	4

A Domus-program leginkább a szakmai fejlődés szempontjából volt hasznos (75%). A hazai szakmai pozíció megerősödésében játszott szerepét a válaszadók egynegyede emelte ki. Legkevésbé a munkaerő-piaci helyzet megerősödésében mutatkozott meg a Domus-program hasznossága.

Végezetül azt tekintjük át, milyen konkrét eredményei voltak a programnak:

4. táblázat: A Domus-program eredményei a szülőföldön

Konkrét eredmény	Hányan
A Domus nyújtotta lehetőségeket a médián keresztül ismertette	1
A Domus keretén belül végzett munkát tovább folytatta	10
Szakmai interjút adott a médiában	3
Szakmai előadást tartott szakmai fórumon	8
Szakmai előadást tartott a munkahelyén	4
Publikált	9

A Domus-program leggyakoribb eredménye az ösztöndíjjal támogatott munka folytatása, a szakmai fórumokon elhangzó előadások és a publikációk. Nem igazán jellemző, hogy a válaszadók a médiában és a munkahelyükön népszerűsítsék munkájuk eredményét vagy akár a programot.

Kilencen jelezték, hogy publikáltak olyan anyagot, amelyben felhasználták a Domus-program segítségével elért eredményeket. Milyen jellegű publikációkról van szó, hányan és hányat publikáltak belőlük?

A 12 válaszadóból 3 publikált könyvet, ebből egy személy 1 könyvet, ketten pedig 3 könyvet. Könyvbe fejezetet szintén hárman írtak, ketten egy-egy könyvbe, egy személy pedig 2 könyvbe. Szakfolyóiratban kilencen jelentették meg tanulmányukat. Ketten fejenként 1 tanulmányt, hárman fejenként 2 tanulmányt, ketten fejenként 3 tanulmányt, egy személy 4 tanulmányt, ugyancsak egy személy pedig 5 tanulmányt írt. Ismeretterjesztő cikket négyen publikáltak, legalább kettőt, de volt, aki hétnél is többet. Más jellegű prezentációra (előadás) három esetben került sor.

A Domus-programot a válaszadók hasznosnak tartják, többségük szerint nem kell rajta változtatni. Így is nagyon jó, nagyon eredményes, s az ösztöndíjas segítő-kész bánásmódban részesül. Néhány javaslat azonban mégis elhangzott. Ezek figyelembevételével talán még sikeresebbé válhatna a program:

- egyszer egy hónap ösztöndíj évente nagyon kevés, jobb lenne, ha rövidebb, de többszöri időtartamú ösztöndíjat kaphatnának a pályázók,
- létre kellene hozni egy kiterjedt információhálózatot,
- az ott-tartózkodás körüli ügyintézés rugalmasabb lehetne, pl. a szállásintézés,
- a junior ösztöndíjasok számára rendszeres szakmai megbeszéléseket kellene tartani.

Összegzés

A magyarországi egyetemek és főiskolák kihelyezett tagozatai iránti érdeklődés fő oka, hogy a fiatalok magyar nyelven szerettek volna felsőfokú szakképesítést szerezni. A 41 végzett diákból négyen értékelték közepes színvonalúnak az oktatást, a többiek elégedettek voltak vele. Ezt az elégedettséget újfent megerősítik, amikor a képzés legnagyobb előnyeként a jó színvonalat tüntetik fel, de ugyancsak előnyként jelenik meg a magyar oktatási nyelv és a lakóhelyhez való közelség. Bár a válaszadók elérték céljukat, szakképzettséget és diplomát szereztek, válaszaikból kiderül, hogy ez nem jár automatikusan együtt elhelyezkedési lehetőségeik javulásával, részben azért nem, mert a diplomájukat előbb honosítani kell, másrészt pedig azért nem, mert Szlovákiában, néhány járást leszámítva, köztudottan kevés a felsőfokú szakképzettséget igénylő munkahely.

A PhD- és DLA-hallgatók leginkább azért szánták rá magukat a továbbtanulásra, mert szakmai továbblépésre, valamint kutatói és/vagy egyetemi oktatói státusra vágytak. A képzést ők is hasznosnak tartják, hiszen saját bevallásuk szerint szakmai kompetenciát és kutatási tapasztalatokat szereztek, s ennek köszönhetően optimistábbak elhelyezkedési lehetőségeik megítélésében, mint a kihelyezett tagozatokat végzett válaszadók. Negatív tapasztalatként a szűkre szabott konzultációs lehetőségeket, a magas anyagi terheket, de leginkább a fárasztó ide-oda utazgatást említették.

Szakmai szempontból a három vizsgált csoport közül a Domus-ösztöndíjasok a legkompetensebbek. A Domus-programot pozitívan értékelik, hiszen általa sikerült továbblépniük kutatásaikban. További eredménynek tekintik, hogy magyarországi kutatásokat ismerhettek meg, befejezhatték kutatásukat, szakirodalmat gyűjthettek, megtanulták az elektronikus könyvtár használatát, tartós kapcsolatot építhettek ki magyarországi szakemberekkel, műhelybeszélgetésen vehettek részt, és magyar kulturális eseményeket látogathattak.

A Domus-program tehát leginkább a szakmai fejlődés szempontjából volt hasznos. A hazai szakmai pozíció megerősödésében játszott szerepét a válaszadók egy-negyede emelte ki. Legkevésbé a munkaerő-piaci helyzet megerősödésében mutatkozott meg a Domus-program hasznossága.

ZSUZSANNA LAMPL

FACTUAL PICTURE ON HIGHER EDUCATION, RESEARCH, AND DEVELOPMENT SUPPORTS GRANTED TO PEOPLE BEYOND THE BORDER AND THEIR UTILISATION

The author in her study informs about the survey that examined the utilisation of supports granted to higher education and research institutions from 1990 to persons over the border, specifically: the effectiveness of teaching, the Domus-programme and PhD/DLA courses provided at branch departments of Hungarian universities and colleges.

The main reason of the interest in branch departments of Hungarian universities and colleges is that the young people obtain higher education qualification in Hungarian language. Although obtaining a diploma does not automatically guarantee the improvement of job opportunities, partly because they first have to have it accepted, and partly because it is generally known that in Slovakia, except for a few districts, there are few jobs that require higher education.

The reason why PhD and DLA-students decide to pursue their further studies is that they wish to grow professionally, and to obtain the status of a researcher and/or university teacher. They also claim that these studies are important, because in their opinion it gives them professional competency and research experience, therefore they are more optimistic when judging job opportunities than those respondents who attended branch departments. As negative experience they stated poor consulting opportunities, high financial burdens, but most of all tiring commuting, travelling.

The Domus-scholarship students positively evaluated the programme, because it helped them to proceed in their research. They appreciate that they could learn about Hungarian research, accomplish their researches, collect literature, and learn how to use the electronic library, build stable relationships with Hungarian professionals, take part in workshops, and visit Hungarian cultural events.